

ปัญหาบางประการเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐาน ในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

SOME PROBLEMS WITH THE EVIDENCE MEASURES IN THE PROSECUTION OF CORRUPTION AND MALFEASANCE

ชำนาญพล สร้อยเกี่ยว*

Chamnaphon Soikiew*

กรรณิรมย์ โกมลารจุน**

Kanpirom Komalarajun**

วันที่รับบทความ 4 สิงหาคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ 1 ธันวาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ 2 ธันวาคม 2565

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และ
พนักงานสอบสวน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประจำจังหวัดเพชรบุรี

* LL.M. Student, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University,
Inquisitor, Office of the National Anti-Corruption Commission

* e-mail: 605154040049@dpu.ac.th

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

** Assistant Professor, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

** e-mail: Kanpirom.kon@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา มาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เนื่องจากหลักเกณฑ์บางประการยังไม่มี ความเหมาะสม โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ยังมิได้มีการนำ มาตรการลดหย่อนผ่อนโทษแก่ผู้ร่วมกระทำความผิดที่แจ้งเบาะแส หรือให้พยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความ ผิดมาใช้ ทำให้ไม่มีมาตรการจูงใจให้ผู้ร่วมกระทำความผิดกลับใจมาเป็นผู้แจ้งเบาะแสหรือให้ พยานหลักฐานที่สำคัญ อีกทั้ง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มิได้ กำหนดให้การคุ้มครองตามมาตรการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญารวมถึง ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้วยและมิได้กำหนดให้นำกองทุนป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาใช้เป็น ค่าตอบแทนให้แก่ผู้เชี่ยวชาญในคดีได้ รวมถึงพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ยังมิได้บัญญัติให้อำนาจต่อศาลในการปกปิดข้อมูลส่วนบุคคลของผู้แจ้งเบาะแส หากข้อมูลส่วน บุคคลดังกล่าวปรากฏอยู่ในสำนวนการไต่สวน และหากมีการแจ้งเบาะแสนั้นเป็นเท็จ พระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มีการบัญญัติโทษไว้สูงโดยไม่ได้สัดส่วนกับ การกระทำความผิด เมื่อเทียบกับการกระทำความผิดฐานแจ้งความเท็จที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่น

จึงควรมีการแก้ไขโดยกำหนดให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ออกประกาศ เรื่องการลดหย่อนผ่อนโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่ให้การเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อนำมาใช้กับผู้ร่วมกระทำความผิดที่ไม่สมควรถูกกันไว้เป็นพยานในคดีอาญา ให้มีมาตรการจูงใจในการให้ พยานหลักฐานสำคัญที่สามารถเอาผิดกับตัวการใหญ่ได้ ควรกำหนดให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในคดีทุจริต และประพฤติมิชอบได้รับการคุ้มครองพยานหากมีความจำเป็นและได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม กำหนดให้การ คุ้มครองแก่ผู้แจ้งเบาะแส โดยให้อำนาจศาลในการปกปิดข้อความที่ระบุตัวตนของ ผู้แจ้งเบาะแสในสำนวนจาก การมองเห็นหรือถูกลบเท่าที่จำเป็น และกำหนดให้การกระทำความผิดฐานแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงานในคดี ทุจริตและประพฤติมิชอบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกิน หนึ่งแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ เท่ากับการกระทำความผิดฐานแจ้งความเท็จที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอื่น

คำสำคัญ: มาตรการทางพยานหลักฐาน การดำเนินคดี ทุจริตและประพฤติมิชอบ

Abstract

The objective of this article uses a document research method to study about Some problems with the Evidence Measures in the Prosecution of Corruption and Malfeasance. Because some criteria are still not appropriate. The Corruption and Misconduct Procedural Act B.E. 2559 has not yet introduced a measure to reduce the penalty for co-offenders who report clues or provide evidence concerning the commission of an offense to be used. As a result,

there is no incentive measure for the offender to repent to be a whistleblower or provide important evidence. In addition, the Corruption and Misconduct Procedural Act B.E. 2559 does not provide protection under the law on witness protection in criminal cases, including qualified persons or experts. and did not specify that the National Anti-Corruption Fund According on the Organic Act on Anti-Corruption B.E. 2561 can be used as compensation for experts in cases. Including the Corruption and Misconduct Procedural Act B.E. 2559 has not yet provided the power to the court to conceal personal information of whistleblowers. If such personal data appears in the Inquiry idioms and if there is a false whistleblower the Organic Act on Anti-Corruption B.E. 2561 Higher penalties were imposed, disproportionate to the commission of an offense. Compared to the offense of reporting perjury as provided for in other laws.

Therefore, should be amended by requiring the National Anti-Corruption Commission. issuing an announcement concerning lenient punishments for offenders providing benefits to the prosecution of corruption and misconduct to be used with the co-offenders who do not deserve to be as witnesses in criminal cases To provide incentive measures to provide important evidence that can be held against the main offender. Should be that the experts in corruption and misconduct cases required to receive witness protection if necessary and appropriate compensation. Should be that Provide protection for whistleblowers by adds the power for the court to conceal the identity of the whistleblower in the case from sight or be deleted as necessary. and stipulates that the commission of a false report to the official in the case of corruption and misconduct shall be liable to imprisonment for a term not exceeding five years. or a fine not exceeding one hundred thousand baht or boths equal to the offense of reporting perjury as provided for in other laws.

Keywords: Evidence Measure, Prosecution, Corruption and Misconduct

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทุจริตและประประพฤติมิชอบเป็นภัยคุกคามอย่างหนึ่งของมนุษย์ ไม่เพียงทำลายทั้งชีวิตความเป็นอยู่และชุมชนของผู้คนเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่สังคมที่ไม่มีเสถียรภาพและเต็มไปด้วยความขัดแย้งรุนแรงจากการจัดทำดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชัน (Corruption Perception Index) ขององค์กรความโปร่งใสสากล (Transparency International: TI) พบว่าไม่มีประเทศใดในโลกที่ปราศจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และ

สองในสามของ 180 ประเทศทั่วโลกได้คะแนนความโปร่งใสน้อยกว่า 50 จากคะแนนเต็ม 100 อันบ่งชี้ว่าการคอร์รัปชันกำลังเป็นปัญหาร้ายแรงของทั่วโลก¹

สำหรับประเทศไทย จากรายงานผลการจัดอันดับความโปร่งใสหรือดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perception Index) ประจำปี พ.ศ. 2564 ซึ่งจัดทำโดยองค์กรโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International: TI) พบว่า ประเทศไทยได้คะแนนเพียง 35 คะแนนเท่านั้น โดยถูกจัดอยู่ที่อันดับที่ 110 จากการประเมินสถานการณ์ความโปร่งใสภายในประเทศจาก 180 ประเทศทั่วโลก² แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบที่รุนแรง นำมาซึ่งความจำเป็นต้องแก้ไขปัญหานี้ ทั้งนี้ ในปัจจุบันหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบและดำเนินคดีข้าราชการระดับสูงและนักการเมืองผู้มีพฤติกรรมทุจริตและประพฤติมิชอบ คือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (คณะกรรมการ ป.ป.ช.)

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการสืบสวนสอบสวนว่าบุคคลใดมีพฤติการณ์ทุจริตและประพฤติมิชอบนั้นสามารถทำได้ยาก โดยเฉพาะผู้กระทำความผิดเป็นข้าราชการระดับสูงหรือเป็นนักการเมือง ซึ่งผู้กระทำความผิดมีอำนาจหน้าที่มาก มีเงินมาก มีอิทธิพลข่มขู่ คุกคาม จ้างวาง ปกปิดการกระทำความผิดได้อย่างแนบเนียน ทำให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยากจะตรวจสอบโยงใยสะหยาพยานหลักฐานของการกระทำความผิดได้ เมื่อไม่สามารถหาพยานหรือหลักฐานที่ชัดเจนเพียงพอมาดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดได้ เมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอาจนำไปสู่การยกฟ้อง นอกจากนี้ การจะดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดนั้น คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะอาศัยเพียงกระแสสังคมหรือความรู้สึกมากกว่าหาบุคคลมิได้ ต้องมีพยานหลักฐานตามสมควรก่อนที่จะกล่าวหาบุคคลใดๆว่าทุจริตและประพฤติมิชอบ มิเช่นนั้น อาจถูกฟ้องในความผิดฐานกลั่นแกล้งให้บุคคลอื่นถูกดำเนินคดีโดยไม่เป็นธรรมได้³ ทั้งนี้ ก่อนปี พ.ศ. 2563 กรรมการ ป.ป.ช. ถูกฟ้อง 5 คดี ในปี พ.ศ. 2563 กรรมการ ป.ป.ช. ถูกฟ้องคดีจำนวน 6 คดี ในปี พ.ศ. 2564 ถูกฟ้อง 7 คดี รวมกรรมการ ป.ป.ช. ถูกฟ้องดำเนินคดีรวมทั้งสิ้น 18 คดี⁴ ทำให้ต้องพิจารณาหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อให้การดำเนินคดีดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

¹ ไทยพับลิก้า, “ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันปี 2562 ไทยอันดับถดถอย 101 ต่อด้านทุจริตยากกับที่,” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2564, จาก <https://thaipublica.org/2020/01/corruption-perception-index-2019/>

² สำนักพิมพ์ไทยพับลิก้า, “ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันปี 2564 ด้านทุจริตโลกย่ออยู่กับที่ ไทยร่วงไปที่อันดับ 110,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2564, จาก <https://thaipublica.org/2022/01/corruption-perception-index-2021/>

³ กรุงเทพธุรกิจ, “ป.ป.ช. เตือน “ประหยัด” ฟ้อง 157 รววิทย์ สุขบุญ,” สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2565, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/844038>

⁴ ประชาชาติธุรกิจ, “ป.ป.ช. โอด ถูกฟ้องกรรราว 18 คดี เล็งตั้งสำนักคดีแก้ต่าง,” สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2565, จาก <https://www.prachachat.net/politics/news-744961>

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบ เพื่อศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบ เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบตามกฎหมายต่างประเทศ เพื่อศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบ และเพื่อให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีทุจริตและประพตมิชอบ พ.ศ. 2559 ให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับกฎหมายนานาชาติประเทศ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับประโยชน์จากการศึกษาคือ ทำให้ทราบเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบ ทำให้ทราบถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบ ทำให้ทราบถึงมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบตามกฎหมายต่างประเทศ ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบ และทำให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตประพตมิชอบตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีทุจริตและประพตมิชอบ พ.ศ. 2559 ให้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับกฎหมายนานาชาติประเทศ

2. สถานการณ์ปัจจุบันและสภาพปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตและประพตมิชอบ

2.1 การชี้มูลความผิดฐานทุจริตและประพตมิชอบ

ภาพรวมของการดำเนินการตรวจสอบคดีทุจริตประพตมิชอบของคณะกรรมการ ป.ป.ช. คำกล่าวหาว่า มีการทุจริตประพตมิชอบปีงบประมาณ 2565 (นับตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2564 ถึงมกราคม 2565) พบว่า สำนักงาน ป.ป.ช. มีเรื่องกล่าวหาที่ค้างสะสมมาจากปีงบประมาณ 2564 จำนวน 2,767 เรื่อง และปีงบประมาณ 2565 เป็นเรื่องรับใหม่ จำนวน 236 เรื่อง รวมเป็น 3,003 เรื่อง ดำเนินการสอบสวนแล้วเสร็จ 246 เรื่อง เป็นเรื่องที่มีมติชี้มูลความผิดจำนวน 189 เรื่อง โดยเป็นเรื่องชี้มูลความผิดทางอาญา 82 เรื่อง ชี้มูลความผิดทางวินัย 2 เรื่อง ชี้มูลทั้งความผิดทางวินัยและอาญา 102 เรื่อง และชี้มูลความผิดร้ายแรงผิดปกติ 3 เรื่อง คิดเป็นมูลค่าความเสียหายของคดีโดยประมาณ 152,811, 052 บาท และหากจำแนกข้อมูลตาม

หน่วยงานของผู้ถูกชี้มูลความผิดแล้วพบว่า ลำดับแรกคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลำดับที่สองคือ กระทรวงมหาดไทย และลำดับที่สามคือกระทรวงศึกษาธิการและรัฐสภา⁵

โดยในปี พ.ศ. 2565 นี้มีการตั้งเป้าหมายว่าจะตรวจสอบเรื่องร้องเรียนในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้แล้วเสร็จ 1,667 เรื่อง ทั้งนี้ คดีที่มาจากการชี้มูลความผิดของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มักเป็นคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 147 มาตรา 148 มาตรา 149 มาตรา 151 มาตรา 152 มาตรา 157 และมาตรา 162 ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ตามมาตรา 12 และมาตรา 33 คดีความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบของพนักงานในองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2502 มาตรา 6 และมาตรา 8 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 123/1 (ซึ่งในปัจจุบันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 172) ดังที่จะกล่าวถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตและประพฤติมิชอบต่อไป

2.2 สภาพปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

การชี้มูลความผิดเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้น พบปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การลดหย่อนผ่อนโทษให้แก่ผู้ที่ให้การเป็นประโยชน์

คดีเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบนั้น เป็นคดีที่มีความซับซ้อน และหลักฐานการกระทำความผิดมักอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำความผิด ทำให้ยากที่จะทราบว่ามีการทุจริตและประพฤติมิชอบเกิดขึ้น พยานหลักฐานที่สำคัญที่จะสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้นั้น ต้องอาศัยเบาะแสจากผู้ร่วมกระทำความผิด แต่บุคคลเหล่านี้ก็มักไม่กล้าที่จะมาให้เบาะแสเนื่องจากกลัวจะถูกดำเนินคดีไปด้วย ดังนั้นจึงมีข้อพิจารณาว่า จะมีมาตรการใดที่สามารถจูงใจให้ผู้ร่วมกระทำความผิดเข้ามาเป็นผู้ชี้เบาะแส ซึ่งจะ使得คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้หลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิดจากบุคคลนั้น เพื่อสามารถเอาผิดกับตัวการสำคัญของการกระทำความผิดประพฤติมิชอบต่อไป

2) ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายและผู้แจ้งเบาะแสในชั้นศาล

ก. ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหาย

ในคดีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตประพฤติมิชอบนั้น ศาลอาจเห็นว่า หากอาศัยเพียงความรู้ความเข้าใจของศาลเองในการพิจารณาพิพากษาคดีไป โดยไม่ตรวจสอบความเห็นของผู้เสียหายในเรื่องดังกล่าวแล้ว อาจส่งผลทำให้การวินิจฉัยชี้ขาดคดีคลาดเคลื่อนและเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น อย่างไรก็ตาม คดีเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นคดีที่มีโทษทางอาญาสูงกว่าการกระทำความผิดทั่วไป นอกจากนี้ในท้ายที่สุดอาจนำมาซึ่งผู้ถูกกล่าวหาต้องสูญเสียประโยชน์และถูกยึดทรัพย์ ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีไม่ว่าจะเป็นพยานในคดี หรือผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เสียหายที่จะมาให้ความเห็นในคดี อาจถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือ

⁵ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, “ป.ป.ช. แลงผลงานคดีด้านปราบปรามการทุจริตในรอบไตรมาสแรก ในปี 2565,” สืบค้นเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2565, จาก <https://www.nacc.go.th/categorydetail/2019112312061117/20220310154128?>

ประทุษร้าย ถูกทำให้หวาดกลัวอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินทั้งของตนเองและบุคคลใกล้ชิด แต่มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริต และประพตมิชอบ พ.ศ. 2559 มุ่งเน้นการให้ความคุ้มครองเฉพาะบุคคลที่เป็นพยานบุคคลในคดีเท่านั้น แต่มีได้บัญญัติให้การคุ้มครองความปลอดภัยครอบคลุมไปถึงผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่มาให้ความเห็นในคดีแต่อย่างใด

ข. ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 36 กำหนดให้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. พนักงานเจ้าหน้าที่ และบุคคลซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่งตั้ง หรือมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ จะเปิดเผยข้อมูลซึ่งมีลักษณะเป็นข้อมูลเฉพาะของบุคคลบรรดาที่ได้มาจากการปฏิบัติหน้าที่มิได้ ขณะเดียวกัน เมื่อคดีเข้าสู่การพิจารณาในชั้นศาล พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพตมิชอบ พ.ศ. 2559 กลับมิได้บัญญัติถึงกรณีที่มีปรากฏชื่อหรือข้อมูลใดๆ อันอาจนำไปสู่การระบุตัวของผู้แจ้งเบาะแสในสำนวนคดีว่าจะได้รับการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวในชั้นพิจารณาของศาลอย่างไร และมีเงื่อนไขในการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้แจ้งเบาะแสอย่างไร ที่จะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายมากที่สุด

3) ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดโทษแก่ผู้แจ้งข้อความอันเป็นเท็จ

มาตรา 184 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ได้บัญญัติให้ผู้แจ้งข้อความอันเป็นเท็จ แก่เจ้าพนักงาน ฟ้องเท็จหรือเบิกความอันเป็นเท็จต่อศาล ทั้งนี้ เพื่อจะแกล้งบุคคลใดให้ถูกไต่สวน ให้ได้รับหรือรับโทษหนักขึ้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาพบว่า มีการบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งความเท็จไว้หลายมาตรา เช่น มาตรา 172 และมาตรา 173 แจ้งความเท็จต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกหมื่นบาท นอกจากนี้ มาตรา 174 ยังกล่าวถึงการกระทำความผิดตามมาตรา 172 หรือมาตรา 173 ข้างต้น หากเป็นการกระทำเพื่อจะแกล้งให้บุคคลใดต้องถูกบังคับตามวิธีการเพื่อความปลอดภัยผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีและปรับไม่เกินหกหมื่นบาท ถ้าการแจ้งตามความข้างต้น เป็นการเพื่อจะแกล้งให้บุคคลใดต้องรับโทษหรือรับโทษหนักขึ้น ผู้กระทำต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

จึงมีข้อพิจารณาว่า มาตรา 184 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ได้กำหนดอัตราโทษไว้ไม่เหมาะสม โดยไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิดควรมีการกำหนดอัตราโทษอย่างไร

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการลดหย่อนผ่อนโทษ

เมื่อทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการนำมาตรการลดหย่อนผ่อนโทษมาใช้ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบพบว่า มาตรการลดหย่อนผ่อนโทษ (Leniency Program⁶) เป็นมาตรการที่นำมาใช้ เพื่อจูงใจให้ผู้รู้ตัวว่าตนเองกำลังกระทำความผิดหรือกำลังอยู่ในกระบวนการกระทำความผิดยอมเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีต่อองค์กรกำกับดูแลเป็นรายแรกเพื่อแลกกับการได้รับการยกเว้นไม่เอาโทษหรือลดหย่อนผ่อนโทษในฐานะผู้ร่วมกระทำความผิดที่ให้ข้อมูลสำคัญในคดีเพื่อเอาผิดกับตัวการสำคัญ

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับหลักความได้สัดส่วน

หลักความได้สัดส่วนในการลงโทษนี้ เป็นหลักทั่วไปที่ใช้ในทุกประเทศ ซึ่งมีลักษณะในการใช้สองกรณีคือ Ordinal Proportionality และ Cardinal Proportionality Ordinal Proportionality เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเปรียบเทียบระหว่างโทษที่กำหนดไว้สำหรับการกระทำความผิดในแต่ละกระทง โดยการลงโทษวิธีการนี้ ต้องการให้กำหนดโทษสำหรับคดีหรือข้อหาที่มีความรุนแรงเท่ากัน ต้องได้รับโทษเท่ากัน ส่วนคดีหรือข้อหาที่มีความรุนแรงแตกต่างกันต้องได้รับโทษต่างกัน ความรุนแรงของการลงโทษจะเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของความรุนแรงของการกระทำความผิด กล่าวโดยสรุป แนวคิดนี้ต้องการให้การกระทำความผิดอย่างเดียวกัน ต้องได้รับโทษเท่ากัน Andrew von Hirsch กล่าวในบทความเรื่อง Proportionality in Philosophy of Punishment ว่า การพิจารณาแบบ Ordinal นี้ ค่อนข้างจำกัด โดยพิจารณาเฉพาะกำหนดโทษตามกฎหมายจึงไม่อาจบอกได้ว่า การกำหนดโทษที่เหมาะสมสำหรับจำเลยในการกระทำความผิดนี้ควรเป็นเท่าไร ได้เพียงแค่นำเสนอว่า ขึ้นสูงขึ้นต่ำไม่ควรเกินเท่าไร ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวทำให้ศาลต้องนำพฤติการณ์แวดล้อมอื่นมาเป็นปัจจัยในการพิจารณา⁷

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสในการกระทำความผิด

การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่ริเริ่มการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสดังขึ้น โดยเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่มีชื่อว่า The Civil Service Reform Act of 1978 และต่อมาได้แก้ไขเป็น The Whistleblower Protection Act 1989 (Public Law 101-12) มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 9 กรกฎาคม ค.ศ. 1989 กฎหมายฉบับนี้มีสาระสำคัญเป็นการให้ความคุ้มครองแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ (Federal Employees) หรือผู้ที่เคยเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งได้ให้ข้อมูลแก่รัฐบาล ในปี ค.ศ. 1994 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัตินี้ เพื่อขยายการคุ้มครองไปถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งทำงาน

⁶ ศึกษาเพิ่มเติมได้จาก ศักดา ธนิตกุล และคณะ, “กฎหมายแข่งขันทางการค้า/ป้องกันการผูกขาดในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (กฎหมายแข่งขันทางการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียน),” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, (เมษายน, 2560).

⁷ Andrew von Hirsch, “Proportionality in the Philosophy of Punishment,” *Chicago Journals, Crime and Justice*, vol 16, pp. 75-76 (1992).

ในรัฐวิสาหกิจ และเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านสาธารณสุขและปรับปรุงแก้ไข The Whistleblower Protection Act 2012 ให้ขยายประเภทความผิดที่สามารถรายงานและให้ความคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสได้เพิ่มขึ้น⁸

จุดเริ่มต้นดังกล่าวส่งผลทำให้หลายๆ ประเทศได้เห็นถึงความสำคัญในการให้ความคุ้มครองบุคคลที่เป็นผู้แจ้งเบาะแสหรือเปิดเผยข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำความผิด จึงได้นำแนวความคิดและหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้แจ้งเบาะแสของสหรัฐอเมริกาไปปรับใช้และบัญญัติเป็นกฎหมายภายในประเทศของตนเอง โดยในแต่ละประเทศมีมาตรการทางกฎหมายในการกำหนดการคุ้มครองแก่ผู้แจ้งเบาะแสแตกต่างกันไป ทั้งในลักษณะของข้อมูลที่ได้รับการคุ้มครอง ความหมายของการแจ้งข้อมูลเบาะแส ช่องทางการแจ้งหรือการรายงานข้อมูลเบาะแส หลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครอง และการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้แจ้งเบาะแสให้แตกต่างไปจากผู้กระทำความผิดเพื่อชักจูงใจให้ผู้ร่วมกระทำความผิดเปลี่ยนมาเป็นผู้แจ้งเบาะแสในการกระทำความผิด รวมถึงการกำหนดหน่วยงานหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย⁹

4. มาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีการทุจริตและประพฤติมิชอบตามกฎหมายต่างประเทศ

4.1 มลรัฐนิวเซาท์เวลส์ เครือรัฐออสเตรเลีย

กฎหมายเกี่ยวกับคณะกรรมการอิสระในการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 1988 (Independent Commission Against Corruption Act 1988) มีการนำมาตรการต่อรองคำรับสารภาพ (Plea Bargaining) มาใช้ โดยเป็นการเจรจาต่อรองระหว่างพนักงานอัยการกับจำเลยในคดี โดยจำเลยยินยอมให้การรับสารภาพกับข้อกล่าวหาบางฐานความผิด เพื่อแลกผลประโยชน์บางส่วนจากพนักงานอัยการ โดยทั่วไปการต่อรองคำรับสารภาพ มักเป็นเรื่องที่จำเลยให้การรับสารภาพในข้อกล่าวหาที่ร้ายแรงน้อยกว่าหรือข้อกล่าวหาจำนวนหนึ่งเพื่อแลกกับการลดโทษในข้อกล่าวหาอื่นที่ร้ายแรงกว่า หรือจำเลยอาจรับสารภาพในข้อหาเดิมแทนที่จะให้มีการดำเนินการพิจารณาต่อไป เพื่อแลกกับการลดหย่อนผ่อนโทษ สำหรับการคุ้มครองพยาน ผู้เชี่ยวชาญและผู้ให้เบาะแส พบว่า หากปรากฏต่อคณะกรรมการว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งให้ความช่วยเหลือคณะกรรมการในการดำเนินการต่อต้านการทุจริตจนส่งผลต่อความปลอดภัยของบุคคลนั้นหรือบุคคลอื่นใด คณะกรรมการอาจดำเนินการเท่าที่จำเป็นได้แก่ การปกป้องความปลอดภัยของบุคคลดังกล่าว และการร้องเรียนอันเป็นเท็จ กฎหมายว่าด้วยการเปิดเผยข้อมูลเพื่อผลประโยชน์ของสาธารณะ ค.ศ. 1994 (Public Interest Disclosures Act 1994) ที่บัญญัติไว้ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องไม่เปิดเผยข้อมูลต่อหน่วยงานสอบสวน เจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยจงใจให้ถ้อยคำที่เป็นเท็จ หรือก่อให้เกิดความเข้าใจผิด หรือพยายามทำให้เจ้าหน้าที่สืบสวน หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าใจผิด ผู้กระทำต้องระวางโทษ สูงสุด 50 หน่วยโทษ หรือจำคุก 12 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ

4.2 สาธารณรัฐสิงคโปร์

จากการศึกษาพบว่า ได้นำมาตรการต่อรองคำรับสารภาพมาใช้ โดยจำเลยยินยอมรับสารภาพเพื่อแลกกับการผ่อนปรนบางรูปแบบจากพนักงานอัยการ การต่อรองคำรับสารภาพนั้นมีด้วยกัน 3 รูปแบบคือ

⁸ ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สำนักงาน ก.พ., “ผลการศึกษาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower Protection),” ปรับปรุงจากการเสนอที่ประชุม ก.ม.จ. ครั้งที่ 9/2564 วันที่ 24 พฤศจิกายน 2564, (2565), น. 12.

⁹ เฟื่องอ้าง, น. 11.

(1) ผู้ถูกกล่าวหาตกลงที่จะสารภาพผิดในข้อกล่าวหาบางฐานความผิดเพื่อแลกกับการเพิกถอนข้อกล่าวหาอื่น

(2) ผู้ถูกกล่าวหาตกลงที่จะสารภาพเพื่อแลกกับคำแนะนำของอัยการต่อศาลสำหรับการลงโทษในฐานความผิดที่เบากว่า อย่างไรก็ตาม ศาลไม่มีข้อผูกมัดใดๆ กับที่จะต้องพิจารณาตามคำแนะนำของพนักงานอัยการนั้น และ

(3) ผู้ถูกกล่าวหาตกลงที่จะสารภาพผิดเพื่อแลกกับการที่พนักงานอัยการจะละเว้นข้อเท็จจริงหรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีที่จะนำเสนอต่อศาล สำหรับกฎหมายว่าด้วยป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน ค.ศ. 1993 ของสิงคโปร์ (Prevention of Corruption Act of 1993) กำหนดให้มีการคุ้มครองบุคคลผู้แจ้งเบาะแสของการกระทำความผิดเกี่ยวกับการทุจริต ไม่ว่าจะเป็นชื่อที่อยู่ของผู้แจ้งรวมถึงข้อมูลอื่นใดที่อาจนำไปสู่การค้นพบว่าบุคคลใดเป็นผู้แจ้ง ในกรณีที่มิเอกลักษณะใดที่มีการระบุชื่อของผู้แจ้ง หรือมีการอธิบายรายละเอียดที่อาจนำไปสู่การค้นพบตัวบุคคลผู้แจ้ง ศาลจะต้องดำเนินการทำให้ข้อความดังกล่าวเป็นข้อความที่ถูกปกปิดจากการมองเห็นหรือถูกลบไปเท่าที่จำเป็น เพื่อปกป้องผู้แจ้งจากการค้นพบ สำหรับกฎหมายว่าด้วยป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชันของสิงคโปร์ (Prevention of Corruption Act of 1993) ได้กำหนดโทษเกี่ยวกับการให้ข้อมูลเท็จไว้ว่า บุคคลใดที่ให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ หรือทำให้ได้รับข้อมูลอันเป็นเท็จหรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ หรือตามมาตรา 165, มาตรา 213 มาตรา 214 หรือมาตรา 215 แห่งประมวลกฎหมายอาญา หรือให้หรือเป็นเหตุให้ผู้อำนวยการหรือพนักงานสอบสวนพิเศษทราบข้อมูลอันเป็นเท็จหรือก่อให้เกิดเข้าใจผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 10,000 เหรียญ หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

4.3 สาธารณรัฐเกาหลี

ผู้แจ้งเบาะแสเกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการต่อต้านการทุจริตและการจัดตั้งและการดำเนินงานของคณะกรรมการต่อต้านการทุจริตและสิทธิพลเมือง (The Act on Anti-Corruption and the Establishment and Operation of the Anti-Corruption and Civil Rights Commission) และพบว่าผู้แจ้งเบาะแสเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริตนั้นด้วย การลงโทษสำหรับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น ผู้แจ้งเบาะแสอาจได้รับการบรรเทาโทษ หรือได้รับการยกเว้นโทษ และกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสผลประโยชน์สาธารณะ (The Act on the Protection of Public Interest Whistle-Blowers) มีการกำหนดให้การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส ได้แก่ การปกป้องความลับ การปกป้องจากการถูกเลือกปฏิบัติและการคุ้มครองทางกายภาพ และกรณีของการร้องเรียนอันเป็นเท็จ บุคคลผู้นั้นไม่มีสิทธิได้รับการคุ้มครองในฐานะผู้แจ้งเบาะแสหรือผู้รายงาน

5. แนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

5.1 หลักเกณฑ์การลดหย่อนผ่อนโทษให้แก่ผู้ให้การเป็นประโยชน์

การทุจริตประพฤติมิชอบ เป็นการกระทำในที่ลับยากที่ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องจะสังเกตหรือรับรู้ เป็นการกระทำที่มีความซับซ้อน และหลักฐานการกระทำความผิดมักอยู่ในความครอบครองของผู้กระทำความผิด ทำให้การจะทราบว่าบุคคลใดกำลังกระทำความผิดกระทำได้อย่างที่ผ่านมา จุดเริ่มต้นของการได้สวนว่ามีการกระทำการทุจริตหรือไม่ ส่วนหนึ่งมาจากการแจ้งเบาะแสการกระทำอันเป็นการทุจริตซึ่งผู้แจ้งเบาะแสการกระทำความผิด

มักเป็นผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ทำให้การแจ้งเบาะแสดังกล่าวจึงเป็นเพียงการเริ่มต้นให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องดำเนินการไต่สวนต่อไป ซึ่งก็เป็นการยากที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะสามารถเสาะหาพยานหลักฐานที่ชัดเจนเพียงพอที่จะเอาผิดกับผู้กระทำทุจริตประพฤตินิชอบได้

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายไทย พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มิได้มีการกำหนดแนวทางการลดหย่อนผ่อนโทษให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกระทำความผิดและแจ้งเบาะแสดังกล่าวแก่คณะกรรมการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ทุจริตประพฤติมิชอบเอาไว้แต่ประการใด มีเพียงประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกันบุคคลไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี พ.ศ. 2561 ซึ่งสามารถกันตัวผู้ร่วมกระทำความผิดบางรายไว้เป็นพยานโดยยกเว้นการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดรายดังกล่าวเอาไว้ทั้งทางวินัยและทางอาญา แต่ผู้ร่วมกระทำความผิดบางรายที่มีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการกระทำความผิด และไม่สมควรได้รับการยกเว้นไม่เอาผิดทั้งทางวินัยและทางอาญา กลับมิได้มีการจัดการใดๆ ในการจูงใจให้กลับใจมาเป็นผู้ให้พยานหลักฐานสำคัญเพื่อเอาผิดกับตัวการใหญ่ในการกระทำความผิดได้ ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการนำมาตรการต่อรองคำรับสารภาพตามกฎหมายของเครือรัฐออสเตรียหรือสาธารณรัฐสิงคโปร์มาใช้เป็นมาตรการจูงใจผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. สามารถมีพยานหลักฐานสำคัญที่จะเอาผิดต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นตัวการต่อไป อันจะส่งผลทำให้กระบวนการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาพรวมมีประสิทธิภาพ

5.2 การคุ้มครองผู้เสียหายและผู้แจ้งเบาะแสในชั้นศาล

(1) การคุ้มครองผู้เสียหาย

ในคดีการทุจริตและประพฤติมิชอบ การนำมาซึ่งการพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิด กระทำได้ยาก มีความสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับการเงิน ศาลอาจเห็นว่า หากอาศัยเพียงความรู้ความเข้าใจของศาลเองในการพิจารณาพิพากษาคดีไป โดยไม่ตรวจสอบความเห็นของผู้เสียหายในเรื่องดังกล่าวแล้ว อาจส่งผลทำให้การวินิจฉัยชี้ขาดคดีคลาดเคลื่อนและเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น ทำให้ต้องมีพยานผู้เสียหายเข้ามาให้ความช่วยเหลือในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย อนึ่ง คดีเกี่ยวกับการทุจริตประพฤติมิชอบเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของผู้มีอำนาจเนื่องจากเป็นนักการเมืองหรือข้าราชการระดับสูง ซึ่งส่งผลทำให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องถูกดำเนินคดีทั้งทางวินัย ทางอาญา รวมถึงสูญเสียประโยชน์และถูกยึดทรัพย์ซึ่งเป็นมูลค่าที่สูงมาก ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี ไม่ว่าจะเป็นพยานในคดี หรือผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เสียหายที่จะมาให้ความเห็นในคดี อาจถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือประทุษร้าย ถูกทำให้หวาดกลัวภัยอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือทรัพย์สินทั้งของตนเองและบุคคลใกล้ชิด ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงสมควรเป็นผู้ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยจากการมาให้การหรือมาให้ความเห็นในคดีทั้งสิ้น

เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความทุจริต และประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “พยานบุคคลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอาจได้รับการคุ้มครองตามมาตราพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา” เห็นได้ว่า บทบัญญัตินี้ดังกล่าวมุ่งเน้นการให้การคุ้มครองเฉพาะบุคคลที่เป็นพยานบุคคลในคดี แต่ไม่ได้มีความชัดเจนว่า พยานบุคคลดังกล่าวหมายถึงพยาน

ผู้เชี่ยวชาญหรือไม่ ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้พยานผู้เชี่ยวชาญจะเป็นพยานบุคคลประเภทหนึ่ง แต่ในทางกฎหมายก็มีความแตกต่างจากพยานบุคคลที่เป็นประจักษ์พยาน ดังนั้น กรณีมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริต และประพฤตินิชอบ พ.ศ. 2559 ซึ่งกำหนดให้พยานบุคคลในคดีทุจริตและประพฤติ มิชอบอาจได้รับการคุ้มครองตามมาตราการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา จึงมิได้หมายความว่าพยานผู้เชี่ยวชาญที่มาให้ความเห็นต่อศาลด้วย เพื่อให้การดำเนินคดีทุจริตและประพฤตินิชอบเกิดประสิทธิภาพสูงสุด จึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติดังกล่าวโดยให้การคุ้มครองพยานตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤตินิชอบ พ.ศ. 2559 ครอบคลุมไปถึงพยานผู้เชี่ยวชาญด้วย นอกจากนี้ ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 162 เพื่อให้สามารถนำเงินจากกองทุนป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมาใช้เป็นค่าตอบแทนแก่ผู้เชี่ยวชาญในคดี ให้คุ้มค่าและเหมาะสมกับความเสี่ยงที่มากกว่าการเป็นผู้เชี่ยวชาญในคดีอาญาทั่วไป เพื่อเป็นมาตรการจูงใจให้ผู้เชี่ยวชาญใช้ความรู้ความสามารถช่วยเหลือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการตรวจสอบการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างเต็มที่

(2) การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสในชั้นศาล

จุดเริ่มต้นของการตรวจสอบว่าข้าราชการระดับสูงหรือนักการเมืองรายใดมีพฤติการณ์ทุจริตและประพฤตินิชอบนั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือเบาะแสที่ได้มาจากการมีผู้แจ้งข้อเท็จจริงเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือหนี้สินของผู้ถูกร้อง การแจ้งเบาะแสดังกล่าวแก่คณะกรรมการ ป.ป.ช. นั้น อาจส่งผลทำให้นักการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงถูกตรวจสอบ ถูกดำเนินคดีอาญา ดำเนินคดีทางวินัย และต้องสูญเสียทรัพย์สินไปเป็นจำนวนมากจากการที่มีผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าว ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ที่ผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวอาจไม่ได้รับความปลอดภัย อาจถูกผู้เสียหายประโยชน์ทำการแก้แค้นด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ดังนั้นความปลอดภัยของผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวจึงเป็นสิ่งสำคัญ

เมื่อทำการศึกษาบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤตินิชอบ พ.ศ. 2559 พบว่า มิได้บัญญัติถึงการให้ความคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวเป็นการเฉพาะแต่ประการใด โดยเฉพาะกรณีที่อาจมีชื่อหรือข้อมูลใดๆของผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวปรากฏอยู่ในสำนวนคดี เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายไทยพบว่าสถานะของผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวอาจถือได้ว่าเป็นพยานบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง ตามมาตรา 30 แห่ง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤตินิชอบ พ.ศ. 2559 แต่ไม่ปรากฏว่ามีการมีการบัญญัติให้ความคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าว โดยเฉพาะการคุ้มครองด้านข้อมูลส่วนบุคคลว่าผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวเป็นบุคคลใด ขณะที่กฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน ค.ศ. 1993 กำหนดให้มีการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าว โดยหากมีเอกสารหลักฐานใดที่มีการระบุชื่อของผู้แจ้ง หรือมีการอธิบายรายละเอียดที่อาจนำไปสู่การค้นพบตัวผู้แจ้ง ศาลจะต้องดำเนินการให้ข้อความดังกล่าวได้รับการปกปิดจากการมองเห็นหรือถูกลบไปเท่าที่จำเป็น เพื่อให้ผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวมีความมั่นใจว่าจะไม่ได้รับผลกระทบในทางลบใด ๆ กับการมาเป็นผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าว ควรมีการกำหนดมาตรการในการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดให้ศาลต้องดำเนินการกับข้อความที่สามารถระบุตัวของผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวได้ในสำนวน ด้วยการปกปิดจากการมองเห็นหรือถูกลบไปเท่าที่จำเป็น เว้นแต่การแจ้งเบาะแสดังกล่าวเป็นการแจ้งเท็จ เพื่อเป็นการ จูงใจกลั่นแกล้งบุคคลอื่นให้ถูกตรวจสอบจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

5.3 การกำหนดโทษแก่ผู้แจ้งข้อความอันเป็นเท็จ

มาตรา 184 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ได้บัญญัติเกี่ยวกับกรณีที่มีผู้แจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ฟ้องเท็จหรือเบิกความอันเป็นเท็จต่อศาล ทั้งนี้ เพื่อจะเกลี้ยกล่อมบุคคลใดให้ถูกไต่สวน ให้ได้รับหรือรับโทษหนักขึ้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

บทบัญญัติดังกล่าวเห็นได้ว่า มีการกำหนดอัตราโทษบุคคลที่แจ้งความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ในอัตราโทษสูง โดยต้องระวางโทษจำคุกถึงเจ็ดปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท

ขณะที่ ประมวลกฎหมายอาญาพบว่า มีการบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งความเท็จไว้หลายมาตรา เช่น มาตรา 172 และมาตรา 173 แจ้งความเท็จต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกหมื่นบาท นอกจากนี้ มาตรา 174 ยังกล่าวถึงการกระทำความผิดตามมาตรา 172 หรือมาตรา 173 ข้างต้น หากเป็นการกระทำเพื่อจะเกลี้ยให้บุคคลใดต้องถูกบังคับตามวิธีการเพื่อความปลอดภัย ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีและปรับไม่เกินหกหมื่นบาท ถ้าการแจ้งตามความข้างต้น เป็นการเพื่อจะเกลี้ยให้บุคคลใดต้องรับโทษหรือรับโทษหนักขึ้น ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

จึงมีข้อพิจารณาว่า มาตรา 184 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ได้กำหนดอัตราโทษไว้ไม่เหมาะสม สูงกว่ากฎหมายฉบับอื่นที่ได้บัญญัติการกระทำในลักษณะเดียวกันให้เป็นความผิด ทำให้ไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด การกำหนดให้การกระทำความผิดใดให้เป็นความผิดอาญา บทระวางโทษของความผิดนั้นต้องเป็นไปตามหลักความยุติธรรมที่ได้สัดส่วนซึ่งหมายความว่า โทษอาญาต้องได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายอาญาพบว่า ได้มีการบัญญัติความผิดเกี่ยวกับการแจ้งความเท็จไว้หลายกรณี เช่น ตามมาตรา 172 ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จเกี่ยวกับความผิดอาญา แก่พนักงานอัยการ ผู้ว่าคดี พนักงานสอบสวน หรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา ซึ่งอาจทำให้ผู้อื่นหรือประชาชนเสียหายต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ มาตรา 173 “ผู้ใดรู้ว่ามีได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แจ้งข้อความแก่พนักงานสอบสวน หรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญาว่า ได้มีการกระทำความผิด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับไม่เกิน 60,000 บาท” มาตรา 174 “ถ้าการแจ้งข้อความตามมาตรา 172 หรือมาตรา 173 เป็นการเพื่อจะเกลี้ยให้บุคคลใดต้องถูกบังคับตามวิธีการเพื่อความปลอดภัย ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับไม่เกิน 60,000 บาท ถ้าการแจ้งตามความในวรรคแรก เป็นการเพื่อจะเกลี้ยให้บุคคลใดต้องรับโทษหรือรับโทษหนักขึ้น ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี และปรับไม่เกิน 100,000 บาท” แสดงให้เห็นว่า บทลงโทษเกี่ยวกับการแจ้งความเท็จในบทหนักที่สุดตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ก็ยังเบาว่าการแจ้งความเท็จตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 184 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ทั้งที่ลักษณะของการกระทำความผิดคือการแจ้งความเท็จเพื่อกลั่นเกลี้ยบุคคลอื่นให้ได้รับโทษอาญาหรือรับโทษหนักขึ้นเหมือนกัน

ดังนั้น จึงควรมีการปรับบทลงโทษมาตรา 184 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ให้มีความเหมาะสม ให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 173

6. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องปัญหาบางประการเกี่ยวกับมาตรการทางพยานหลักฐาน มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

6.1 หลักเกณฑ์การลดหย่อนผ่อนโทษให้แก่ผู้ที่ให้การเป็นประโยชน์

ขอเสนอให้อำนาจตามความในมาตรา 135 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ออก “ประกาศของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่องการลดหย่อนผ่อนโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่ให้การเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ”

ทั้งนี้ เพื่อนำประกาศดังกล่าวมาใช้กับผู้ร่วมกระทำความผิดที่ไม่สมควรถูกกันไว้เป็นพยานในคดีอาญา ให้มีมาตรการจูงใจในการให้พยานหลักฐานสำคัญในการกระทำทุจริตและประพฤติมิชอบที่สามารถเอาผิดกับตัวการใหญ่ได้ โดยแลกกับการถูกดำเนินคดีในความผิดที่มีอัตราโทษน้อยลง หรืองดการฟ้องคดีในบางฐานความผิดเพื่อให้ได้รับโทษน้อยลง โดยนำมาตรการต่อรองคำรับสารภาพตามกฎหมายของเครือรัฐออสเตรเลีย หรือสาธารณรัฐสิงคโปร์มาใช้เป็นแนวทาง

6.2 การคุ้มครองผู้เชี่ยวชาญและผู้แจ้งเบาะแสในชั้นศาล

1) การคุ้มครองผู้เชี่ยวชาญ

ขอเสนอให้แก้ไข มาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 โดยใช้ถ้อยคำต่อไปนี้แทน

มาตรา 30 พยานบุคคล ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและร่ำรวยผิดปกติ อาจได้รับการคุ้มครองตามมาตรการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

ทั้งนี้ เพื่อพยานผู้เชี่ยวชาญที่มาให้ความเห็นต่อศาลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมถึงคดีร่ำรวยผิดปกติได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยตามกฎหมายบัญญัติ

2) การคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส

ขอเสนอให้มีการเพิ่มเติมมาตรา 22/1 โดยใช้ถ้อยคำต่อไปนี้

มาตรา 22/1 ในรายงานและสำนวนการสอบสวน หรือสำนวนการไต่สวน หากปรากฏข้อมูลส่วนบุคคลของผู้แจ้งเบาะแสในคดี หรือมีการอธิบายรายละเอียดที่อาจนำไปสู่การค้นพบตัวผู้แจ้งเบาะแส ศาลมีอำนาจดำเนินการให้ข้อความดังกล่าวได้รับการปกปิดจากการมองเห็นหรือถูกลบไปเท่าที่จำเป็น เว้นแต่การแจ้งเบาะแสนั้นต่อมาภายหลังพบว่าเป็นการแจ้งเท็จ เพื่อเป็นการจูงใจกลั่นแกล้งบุคคลอื่น

ทั้งนี้ เพื่อให้ ผู้แจ้งเบาะแสมั่นใจว่าจะไม่ได้รับผลกระทบในทางลบใดๆ กับการมาเป็นผู้แจ้งเบาะแส

3) การกำหนดโทษแก่ผู้แจ้งข้อความอันเป็นเท็จ

ขอเสนอให้มีการแก้ไข มาตรา 184 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 โดยใช้ถ้อยคำต่อไปนี้แทน

มาตรา 184 ผู้ใดแจ้งข้อความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน ฟ้องเท็จหรือเบิกความอันเป็นเท็จต่อศาล ทั้งนี้ เพื่อจะเกลี้ยกล่อมบุคคลใดให้ถูกไต่สวน ให้ได้รับโทษหรือรับโทษหนักขึ้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ทั้งนี้ เพื่อให้ความผิดฐานแจ้งความเท็จที่บัญญัติอยู่ในกฎหมายมีอัตราโทษที่สอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้กระทำความผิดและอัตราโทษได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์. “ทำไมต้องมีมาตรการลดหย่อนผ่อนโทษ (Leniency Program).”

<https://otcc.or.th/wp-content/uploads/2020/03/B0028.pdf>, 15 กุมภาพันธ์ 2565.

กรุงเทพธุรกิจ. “ป.ป.ช. เตือน “ประหยัด” ฟ้อง 157 วรวิทย์ สุขบุญ.”

<https://www.bangkokbiznews.com/politics/844038>, 25 พฤษภาคม 2565.

จากรูธรรม สุขุมลพวงษ์. แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย (The Trend of Corruption in Thailand).

กรุงเทพมหานคร: รัฐสภา, 2556.

ไทยพับลิก้า. “ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันปี 2562 ไทยอันดับถดถอย 101 ต่อด้านทุจริตยากขึ้น.”

<https://thaipublica.org/2020/01/corruption-perception-index-2019>, 15 มีนาคม 2564.

ปณิธิ์ ปทุมวัฒน์. “อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. 2003, ตอนที่ 1 บทบัญญัติทั่วไปและพันธกรณีในการกำหนดมาตรการป้องกันการทุจริตของภาคี,” จุลนิติ. พฤศจิกายน-ธันวาคม 2553.

ประชาชาติธุรกิจ. “ป.ป.ช. โอด ถูกฟ้องกรรารูด 18 คดี เล็งตั้งสำนักคดีแตกต่าง.”

<https://www.prachachat.net/politics/news-744961>, 25 พฤษภาคม 2565.

วินัย หนูโท. สิทธิของประชาชนในทางอาญาตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่สอดคล้องกับหลักสากล.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ซีเอ็ด, 2555.

วุฒิชัย เต็งพงศธร. ความเป็นมาในการจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2556.

ศักดิ์ดา ธนิตกุล และคณะ. กฎหมายแข่งขันทางการค้า/ป้องกันการผูกขาดในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (กฎหมายแข่งขันทางการค้าของประเทศสมาชิกอาเซียน). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, 2560.

ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สำนักงาน ก.พ. “ผลการศึกษาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower Protection).” ปรับปรุงจากการเสนอที่ประชุม ก.ม.จ. ครั้งที่ 9/2564. วันที่ 24 พฤศจิกายน 2564. 2565.

สำนักข่าวไทยพีบีเอส. “ป.ป.ช. ชี้มูลความผิด จุฑามาศ อติษฐ์ว่า ๆ ททท. ร่ำรวยผิดปกติ เตรียมยึดทรัพย์ 65 ล้านบาท,” <https://news.thaipbs.or.th/content/261120>, 12 ตุลาคม 2564.

สำนักข่าวไทยโพสต์. “คำสั่งศาลฎีกา ธิบ นิพัทธ์ 49 ล้าน ร่ำรวยผิดปกติ.” <https://www.thaipost.net/main/detail/43658>, 12 ตุลาคม 2564.

สำนักข่าวอิสรา. “ครั้งแรก ป.ป.ช. ตรวจนับทองแท่ง 594 ล้าน สาริต รังศิริ ของกลางคดีร่ำรวยผิดปกติ.” <https://www.isranews.org/investigative/investigate-unusual-wealt/82550-isranews-82550.html>, 12 ตุลาคม 2564.

สำนักข่าวอิสรา. “ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ 9 มีนาคม ป.ป.ช. คืนเงินสดของกลาง 17 ล้าน คดี สุพจน์ ให้ ก. คลัง.” <https://www.isranews.org/content-page/item/86192-isranews-86192.html>, 12 ตุลาคม 2564.

สำนักข่าวอิสรา. “เปิดทางการ! ป.ป.ช. ฟัน นพรัตน์ อดีต ผอ. พศ. รวยผิดปกติ 575 ล้าน ชุกเมียว ลูก หลาน.” <https://www.isranews.org/investigative/investigate-unusual-wealt/84508-isranews-84508.html>, 12 ตุลาคม 2564.

สำนักข่าวอิสรา. “ศาลคดีทุจริตฯ ยกฟ้อง ชี 6 ม.มหิตล ปมร่ำรวยผิดปกติ 29 ล้าน – คู่ความไม่อุทธรณ์ คดีถึงที่สุด.” <https://www.isranews.org/content-page/item/85475-isranews-85422.html>, 25 พฤษภาคม 2565.

สำนักพิมพ์ไทยพับลิกา. “ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันปี 2564 ด้านทุจริตโลกย่ออยู่กับที่ ไทยร่วงไปอยู่อันดับ 110.” <https://thaipublica.org/2022/01/corruption-perception-index-2021/>, 10 ธันวาคม 2564.

หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์. “ปปช. ยันสอบทรัพย์สิน “ดร. เอ๋” ตามกฎหมายจ่อเรียกมาให้ถ้อยคำ.” <https://www.thaipost.net/general-news/94369/>, 18 กุมภาพันธ์ 2565.

หนังสือพิมพ์แนวหน้า. “คดีร่ำรวยผิดปกติที่น่าสนใจ ยึดทรัพย์เป็นของแผ่นดิน.” <https://www.naewna.com/politic/columnist/41147>, 12 ตุลาคม 2564.

ภาษาต่างประเทศ

Cat Barker, “Australia’s performance against Anti-corruption treaty reviewed.”

https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/FlagPost/2012/July/Australias_performance_against_Anti-corruption_treaty_reviewed, January 12, 2022.

Criminal Lawyers Sydney. “Plea Bargaining.” <https://criminallawyersinsydney.com.au/plea-bargaining/>, January 12, 2022.

Goodreads, Petrus C. Van Duyne. https://www.goodreads.com/author/show/870279.Petrus_C_van_Duyne, January 12, 2022

The Balance, Thomas J. Catalano, <https://www.thebalance.com/thomas-catalano-4800829>, January 15, 2022.